

SYMPTOMBEHANDLIG SKRUMPELEV eller HELBREDELSE?

Skrumpelev er som bysamfund atypisk, men problemet er generelt. Udviklingen, der er drevet af både teknologi og politik, medfører, at de mest udsatte, de tyndest befolkede områder, affolkes. At helt små landsbyer skrumper er dog kun en lille del af problemet.

Af Kristian Larsen og Bent Johannsen

Vejkantsbyer

Dansk Byplanlaboratorium har udgivet *Vejkantsdanmarks fremtid* - fire scenarier for model-landsbyen Skrumpelev. Med 150 indbyggere som udgangspunkt og med 15 kilometer til nærmeste indkøbsmulighed er der ikke mange muligheder for et vejkantssamfunds overlevelse. Men som det skrives, er der tale om en karikatur. Der er ingen tvivl om, at der er mange bebyggelser, der er i en kritisk situation, men det er næppe muligt at opstille en standardløsning, som kan anvendes overalt. Mange ting spiller ind. Afstand til nærmeste større bysamfund er en af de vigtigste, men også infrastruktur, bebyggelse, landskab, placering, afstand til arbejdspladser, nærmeste

indkøbsmulighed og øvrig service er af altafgørende betydning. Skrumpelev har mistet alt; skolen, brugsen og postindleveringen. Det eneste der står tilbage er kirken, der nok må dele præst, kordegn og menighedsråd med flere andre kirker.

Investeringer

Investeringer, offentlige eller private har meget stor betydning for både egnsudvikling og udviklingen på lokalt plan. Der er lang tradition for gennem statslige investeringer at skaffe beskæftigelse i områder med stor arbejdsløshed. En meget anvendt metode har været at investere i store trafik anlæg, primært vejanlæg. Et af resultaterne er at fx Vestjylland har både Danmarks bedste og mindst befærdede veje. Men metoden er ikke holdbar. Når vejen er færdig forsvinder arbejdspladserne.

Små investeringer - små problemer.

Store investeringer - store problemer

Jo større investering, des større tømmermænd, når arbejdet er afsluttet. Lolland er et godt eksempel på denne problemstilling. Her er trafik anlægget det mere end tvivlsomme Femern Bælt projekt til 50 milliarder kroner. Det skal udføres

af en arbejdsstyrke på 5 - 6.000 mand og tiljubles derfor af Lolland Kommune. Sammen med nabokommunen Guldborgsund har Lolland nemlig mistet 17.000 eller 14 % af sine indbyggere igennem de sidste 20 år. Men desværre kan lokalområdet langt fra levere den nødvendige kvalificerede arbejdsstyrke, så den må komme langvejs fra. Det er urealistisk at forestille sig, at problemet kan løses gennem pendling. Der er mere end hundrede kilometer til de nærmeste større befolkningskoncentrationer. Altså må der opføres midlertidige boliger med tilhørende infrastruktur i form af veje, vandforsyning, vandafledning, renseanlæg, elforsyning med mere. Når arbejdet er forbi bliver alle disse anlæg forvandlede fra at være en ressource til at blive en belastning, som lægges oven i de øvrige, der blandt andet består i både tomme og kondemneringsmodne huse. Huspriserne i Lolland Kommune er da også de laveste i landet og hele området er statistisk set et stort Skrumpelevland. En marginalt hurtigere forbindelse til det kontinentale marked vil næppe få mange nye erhverv til at strømme til. Den kvalificerede arbejdskraft, de har brug for, har for længst forladt området. Man behøver bare at nævne Nakskov Skibsværft, B&W- Holeby og Vestas.

Hvis udviklingen skal standses eller sågar vendes, er det helt andre initiativer og investeringer, der skal til end den urentable faste forbindelse til Puttgarden.

Lovgivning

Som tidligere nævnt er det ikke bare den teknologiske udvikling, der er skyld i affolkningen. Lovgivningsmagten har hjulpet godt til, på trods af idelige forsikringer om det modsatte. Til eksempel skyldes faldet af beskæftigede i landbrugssektoren ikke udelukkende de teknologiske fremskridt. I nok så høj grad har lovgivningen, under kraftig indflydelse fra landbrugslobbyen, begunstiget sammenlægningen af landbrugsejendomme. Hvis man fratrækker hobbybrugene er den gennemsnitlige størrelse på en landbrugsbedrift nu på mere end 100 ha, hvilket er meget langt over hvad man i øvrigt kender i EU. Bedriftenes størrelse afspejler sig også i svinebesætningerne, som i gennemsnit nu er på knap 3000 dyr. Behovet for arbejdskraft er kraftigt reduceret, men til gengæld er både gæld og svineri vokset kraftigt.

Strukturreformen kvæler både småkøbstad og Skrumpelev

Strukturreformen fra 2007 har heller ikke gavnet livet på landet. For det første har det drastiske

fald i antallet af kommuner bevirket, at afstanden til de kommunale forvaltninger er blevet større, fordi de sammenlagte kommuner så vidt muligt koncentrerer administrationen et enkelt sted. Kommunerne beskæftiger sig ikke med egnsudvikling, så rådhuset bliver derfor med alle sine arbejdspladser anbragt i kommunens største by. Det betyder at denne by styrkes, men samtidig svækkes alle kommunens øvrige bysamfund. En anden væsentlig og medfølgende faktor er skolesammenlægninger. Der er intet i lovgivningen, der fremmer bevarelsen af de mindre skoler, tvært imod. Folkeskolelovens mulighed for at vælge forskellige fagkombinationer i de ældste klasser, gør det fristende at slå skolerne sammen til store enheder i de større byer.

Byplanlaboratoriets publikation beskriver problemerne ved en meget lille bebyggelse, men problemerne for de lidt større bysamfund er ingenlunde mindre, snarere tværtimod.

Også her har lovgivningen hjulpet med til at forøge problemerne i stedet for at mindske dem. Megastore nye butikcentre opsuger, med loven i ryggen, en meget stor del af detailhandlen og undergraver butikkerne i de overflødiggjorte mindre købstæder og stationsbyer. Butiksdøden flourer,

og de der ikke har bil lades i stikken. I den gamle købstad Stubbekøbing kan man nu ikke længere købe herretøj og i Rødbys hovedgade domineres gadebilledet af blændede butiksruder.

Midler til at vende udviklingen

Kan udviklingen mod affolkning bremses eller endda vendes? Måske, men det kræver at den politiske vilje er til stede. Det er helt legalt at vognmændene og svinefabrikanterne slås for deres interesser, men politikerne i Folketinget er der for at varetage landets vel. De har pligten til at modstå lobbyisternes pres. Tandpastaen kan måske alligevel presses tilbage i tuben.

Man kan begynde med at slå bremsen i. Der er butiksareal nok i Danmark. Eller rettere der er snarere for meget. Så man kan uden skade holde op med at give tilladelse til megabutikcentre. Ellers kan selv vores store byer ende som Dallas, Texas, hvor downtown er blottet for butikker og al handel er koncentreret i og omkring Walmart nogle kilometer uden for centrum. Men lad os se på et dansk eksempel til skræk og advarsel, som kunne være undgået bare med lidt "rettidig omhu".

Frederikssund, som denne artikels fotografier kommer fra, har i nyeste tid gennemgået en voldsom

Tomme butikker i Frederikssund

omkalfatring af butiksstrukturen. Store dele af det gamle handelscenter er flyttet, trukket væk pga. anlægget af et megabutikscenter i bykernens udkant overfor S-togsstationen. Konsekvensen har været, at hovedparten af det gamle handelsstrøg nu ligger øde hen. Ja det ser nærmest værre ud end i Lollands nødstedte Rødby, og det på trods af at Frederikssund er et bysamfund i vækst som forstad til København. Men her er synderen ikke, som på Lolland, hverken folketing, regering eller landbrugslobby men kun byens egen kommunalbestyrelse, der med byplanbestemmelser har banet vejen for både megacentre og tomme butikker. Byplanbestemmelserne forhindrer også en anden anvendelse af de tomme butikker, for eksempel i form af boliger. Sikker i den bedste mening har man for at sikre butiksstrøget fastlåst butiksanvendelsen, men desværre døde butikkerne alligevel. Her er løsningen imidlertid langt enklere end på Lolland. Med et kommuneplan-tillæg og en bevarende lokalplan kan man på engang fjerne butikstvungen og samtidig sikre gadebilledet. Resten af arbejdet vil blive udført via private midler pga. områdets beliggenhed ved havn og fjord, samt ikke mindst byens nærhed til København.

Alt centraliseres

Centraliseringen gælder på alle områder. Et af problemerne i forbindelse med regionernes overenskomst med de praktiserende læger, var vanskelighederne med at skaffe læger til de tyndt befolkede egne. Også her vil økonomiske incitamenter virke.

På sundhedsområdet har man valgt en standardløsning for sygehusvæsenet, som helt ser bort fra, at der i bogstaveligste forstand er en verden til

forskel på Nordsjælland og Vestjylland. Central-sygehusene skal afvikles og erstattes af supersygehusene som det ny ved Gødstrup, der angiveligt skal kunne klare alle opgaver. Men dette er en illusion, hvilket da også fremgår af den ekspertrapport: Regionernes investerings- og sygehusplaner – screening og vurdering, som udkom i 2008. Ekspertpanelet arbejdede med bundet mandat. Strukturen var ikke til diskussion. Det var kun gennemførelsen, panelet skulle beskæftige sig med. Danmark befolkning er for lille, til at alle specialer kan spredes på mange sygehuse. Skandalerne med den forcerede oprettelse af hjertekirurgi i Århus og den store dødelighed blandt brystkræftpatienter i Roskilde synes glemt.

Mens fordelene ved supersygehusene er tvivlsomme, er det til gengæld let at få øje på ulemperne. Afstandene til sygehusene bliver længere både for patienter og pårørende, og det sammen gælder for ambulancekørsel. Hvis centralsygehusene nedlægges, mister deres hjembyer ikke bare sygehuset, men også alt det personale der er tilknyttet, og det lokale erhvervsliv bliver ramt af faldende omsætning. Dødsspiralen accelererer. Den specielle danske apotekerordning, der pålægger Apotekerforeningen ansvaret for, at der er apoteker også i de mindre byer, er under angreb. Området risikerer at blive liberaliseret, med det sikre resultat at mange små apoteker må lukke med tab af arbejdspladser og befolkning til følge.

Finansiering

På det økonomiske område har der udviklet sig en besynderlig kultur. I stedet for at betragte statens indkomster og udgifter under et, er det kommet på mode at henføre specifikke udgifter til bestemte indtægtskilder. Dette er fuldstændig grotesk.

Et givet projekts relevans kan jo ikke afgøres af udbyttet af en bestemt afgift. Når der, som det har vist sig, er behov for en ny Storstrømsbro, kan man ikke med fornuften i behold gøre opførelsen afhængig af politisk spilfægteri i Folketinget. Broen er, i modsætning til den faste forbindelse over Femern Bælt et afgørende element i Danmarks infrastruktur.

Produktivitetskommissionen giver op på forhånd

Når dette er sagt og ment, skal det påpeges, at blandt andre Produktivitetskommissionen peger på en række urentable infrastrukturanlæg, men med den opgivende bemærkning, at de jo er politisk vedtagne. Underforstået at når tilstrækkeligt mange politikere på grund af manglende forståelse eller for at hygge egne kartofler har vedtaget noget, som ud fra en rationel betragtning er komplet uforståeligt, er det umuligt at ændre. I modsætning til ekspertpanelet for sygehusene har Produktivitetskommissionen ikke et bundet mandat, så den har ingen undskyldning for at udøve selvcensur. Om dens forslag er gennemførlige eller ej, er det politikernes ansvar at afgøre. Eksperter skal ikke drive politik.

Afsluttende bemærkninger

Grundlaget for det foranstående har været den antagelse, at regering og Folketing har et oprigtigt ønske om at standse affolkningen og helst vende udviklingen.

Det er bekendt, at det, især for de højere uddannede, ikke kun er lønnen, der er bestemmende for valg af bopæl. Adgangen til service, sundhedsydelser, uddannelse og kulturelle tilbud vejer tungt.

Hvis det er intentionen, at styrke de truede områder, skal der bruges penge. Ikke til motorveje og broer der kun skaber kortvarig beskæftigelse for et begrænset antal personer, men til små skoler, kort afstand til læge, apotek og sygehus og ved at gøre de kulturelle tilbud let tilgængelige.

Egnsudviklingsstøtte til mennesker og ikke til mursten

Den enkle metode til at opnå dette er at bruge penge. Det skal være økonomisk tillokkende for lægen, tandlægen, fysioterapeuten og apotekerne at slå sig ned i små byer med både bibliotek og postindlevering. Er der ikke politisk vilje til at gennemføre disse ting, må man acceptere at problemet Skrumpelev hører til de absolut mindste.

En indsats på tværs af autoriteter, institutioner og sognegrænser

På den anden side er det en kompliceret opgave, hvis udviklingen skal bremses eller vendes.

Denne opgave kan ikke løses ved brug af regneark i Finansministeriet. Der må nedsættes et bredt sammensat hurtigt arbejdende udvalg med repræsentanter for de truede områder og de erhverv, der vil blive berørt. Udvalget skal have til opgave at undersøge den samlede samfundsmæssige betydning af de forslag der kommer frem. Det handler ikke udelukkende om økonomi, men i nok så høj grad om kultur og samfundsstruktur.

Hvad nu hvis?

Hvis man ikke har den politiske vilje til at forsøge at vende udviklingen er hjælpepakker i form af trafikinvesteringer og istandsættelse af huse, som ingen vil bo i, at smide pengene ud af vinduet.

Hvad der så skal blive af alle de overflødige bygninger bliver mest af alt et æstetisk spørgsmål. Plant "Arkitektens Trøst" op ad ruinerne. Skrumpelev forsvinder, med eller uden aktiv døds-hjælp. ■

Om forfatterne

Kristian Larsen er tidligere byplankonsulent og lektor i byplanlægning på DTU.

Bent Johannsen er rådgivende ingeniør og tidligere byrådsmedlem i Albertslund Kommune.

